

ініціативність, прагнення максимально використовувати наявні можливості оволодіння новими знаннями, навичками та вміннями, бажання рухатися вперед тощо.

Учитель, здатний до рефлексії — це педагог, який здійснює постійний аналіз і дослідження власного досвіду. Визначальною характеристикою вчителя зі сформованими рефлексивними здібностями є його здатність до освіти впродовж життя, що відбувається в різних умовах: формально (у навчальних закладах) та неформально (на робочому місці й у соціальному житті) [2]. Можливість навчатися впродовж усього життя стає все більш важливою для країн, які прагнуть бути конкурентоспроможними на світовій освітній арені, у тому числі, і для України. З огляду на концепцію освіти впродовж життя мають домінувати продуктивні, активно-творчі методи навчання з метою надання не тільки знань, але й досвіду їх самостійного засвоєння. Елементами освіти впродовж життя є формування готовності вчителя до досвіду самоосвітньої діяльності, самостійного здобуття й засвоєння знань, переорієнтація з процесу на результат і якість освіти. Така освіта сприяє адаптації вчителя до нових соціально-економічних умов, що висувуються перед ним, є провідним чинником його зростання, а також дає можливість учителю самостійно конструювати індивідуальний «освітній маршрут» з урахуванням як власних професійних потреб, можливостей, індивідуальних особливостей, так і запитів сучасного суспільства.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що професійно-педагогічна підготовка життєвотворчого вчителя є складним процесом, який спирається на рефлексію вчителя. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамонова О.И. Профессиональная подготовка учителей в условиях модернизации образования. *Актуальные проблемы образования в условиях его модернизации: материалы научного симпозиума 8–9 февраля 2007 г.*, Лондон. Москва: МАНПО, 2007. С. 18–24.
2. Духніч Ю. Lifelong Learning. *Освіта протягом всього життя* URL : <http://www.smart-edu.com/>.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта України*. 2002. № 6. С. 3–9.

Топузов Михайло Олегович,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу економіки та управління ЗСО
Інституту педагогіки НАПН України*

УЧИТЕЛЬ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ

ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Однією з найважливіших умов формування людського капіталу є забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Якісна освіта залежить, у значній мірі, від рівня професіоналізму вчителя. Вона тісно пов'язана з соціальним статусом учителя та інших працівників освіти в суспільстві. Все це обговорювалося на парламентських слуханнях «Збалансований розвиток людського капіталу: завдання освіти і науки».

В реальності, як показало проведене нами дослідження, підвищення заробітної плати, яке здійснюється урядом, повністю не вирішує фінансово-економічного і соціального становища педагогів. Ця заробітна плата є низькою і принизливою, тому молодь, випускники педагогічних вишів, не поспішають іти до школи, або довго не витримують. Нами встановлено причини такого стану. Це низька морально-правова та економічна підтримка іміджу вчителя, крім окремих випадків, з боку влади і суспільства; велика інтенсивність змін, які пропонує МОН України та органів управління, які перевантажують учителя, унеможлиблюють якісне вивчення педагогом нормативно-правових та методичних матеріалів, не кажучи про їх осмислення та адаптацію до свого класу тощо; значна частина педагогічних працівників не підготовлена до написання авторських програм, у багатьох на це не вистачає часу. Крім того, вчителі стверджують, що занадто бюрократизована та незрозуміла процедура акредитації програм; водночас частина вчителів не підготовлена до проведення курсів за вибором у профільних класах. Багато питань виникає до сертифікації вчителів, яка є фінансово затратною.

У пропозиціях Інституту педагогіки НАПНУ до проекту Рекомендацій парламентських слухань відображена позиція багатьох

педагогів України. Крім матеріального забезпечення, необхідно, у першу чергу, розробити конкретні дієві заходи та забезпечити це на практиці щодо підвищення іміджу та захисту педагога. Необхідно використовувати всі ресурси, висвітлюючи позитивний досвід і кращі практики у ЗМІ, телебаченні, у конкретних рішеннях органів управління всіх рівнів: не допускати порушення Конституції України, Закону України «Про освіту» та трудового законодавства України щодо обмеження максимального розміру педагогічного навантаження вчителя та доплат за окремі види діяльності, а також щодо істотних змін умов праці та підстав для припинення безстрокового трудового договору; за результатами сертифікації підвищити заробітну плату на 30%; передбачити доплату, особливо вчителям фізико-математичного, технологічного, природничого та інженерного профілю, за роботу з обдарованими і здібними учнями; передбачити підвищену стипендію студентам названих спеціальностей і надавати їм можливість працювати у школі з частковим навантаженням; формувати вчителя-дослідника, який, крім педагогічної освіти, має досвід у певній професії (і це знатимуть учні) та — найголовніше — він на власному прикладі демонструє наукове мислення. Маємо підготувати такого вчителя, який не буде вчити історії, а навчить мислити, як історик.

Якісна освіта і розвиток людського капіталу залежить від фінансування закладів загальної середньої освіти, яке вважаємо незадовільним. Причинами, як показало наше дослідження, є такі: кошти державної субвенції надаються тільки на заробітну плату педагогічних працівників, а не всіх працівників закладів освіти усіх ступенів; формула освітньої субвенції недосконала і коштів не вистачає на зарплату вже у вересні-жовтні. Місцеві бюджети не в змозі покрити всі освітні видатки; освітня субвенція не завжди надходить вчасно і це спричиняє породженню всіх інших ресурсних проблем; освітня субвенція розподіляється без дотримання принципу рівності та справедливості; існує проблема поділу класів на групи для вивчення окремих предметів, і, хоч у субвенції вони закладені на місцях, ця позиція не виконується; існує проблема щодо наповнюваності класів у невеликих містечках (вони відповідають наповнюваності у великих містах) і відрізняються суттєво від шкіл сільської місцевості, де працюють зовсім інші нормативи, виникають суттєві проблеми у закладах освіти, які не входять до складу ОТГ.

Наші пропозиції:

- освітня субвенція має виділятися на заробітну плату всіх працівників закладів освіти, у т.ч. вихователів груп подовженого дня;
- необхідно зобов'язати органи місцевої влади та підвідомчі їм органи управління освітою здійснювати поділ класів на групи при вивченні окремих предметів;
- передбачити кошти для поділу на групи у профільних класах усіх предметів, які входять до циклу профільної групи предметів;
- переглянути нормативи наповнюваності класів у сільській та міській місцевості з урахуванням реальної демографічної ситуації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали парламентських слухань «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України, та на територій, не контрольованій українською владою в зоні проведення антитерористичної операції». / Інститут економіки та прогнозування НАН України. URL : <http://ief.org.ua/?p=5739>].
2. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання науки і освіти» від 10 квітня 2019 року. с. 27 (ПРОЕКТ). URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Parl_slukh/8_skl/75312.html].
3. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Аналітична доповідь / Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf].
4. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.